

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ
ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ І РАК ПЕЧІНКИ. -
М.А. АНДРЕЙЧИН, В.І. ДРИЖАК,
О.В. РЯБОКОНЬ, В.С. КОПЧА. -
ТЕРНОПІЛЬ: ТДМУ, 2010. - 188 С.**

Як відомо, вірусні гепатити відносять сьогодні до одних з найбільш розповсюджених антропонозних інфекцій, які лише в другій половині минулого ХХ століття вдалось чітко етіологічно розшифрувати та ідентифікувати. В ХХІ столітті актуальність проблеми вірусних гепатитів обумовлена тим, що рівень інфікування вірусами цих гепатитів досягає за даними ВООЗ більше 500 млн, а людей, в яких виявлено маркери гепатиту С, - понад 1 млрд!

В Україні захворюваність хронічними гепатитами В і С, які нерідко трансформуються у цироз печінки і гепатокарциному (тобто первинний рак), із року в рік зростає. У частини хворих первинний рак печінки виникає на тлі цирозу печінки, в інших випадках розвивається без циротичних змін, переважно у молодому і дитячому віці. Не так давно встановлено основні фактори ризику гепатоцелюлярної карциноми: хронічні гепатити В, Д, С, їх коінфекція, вік старше 50 років, алкоголізм, цироз печінки та ін.

Між парентеральними вірусними гепатитами і первинним раком печінки існує чіткий причинно-наслідковий зв'язок. Ось чому слідує привітати кожну вдалу пробу висвітлити цю проблему. Монографія, що рецензується, яку підготували відомі інфекціоністи у співпраці з лікарями-онкологами, є дуже актуальною, оскільки слід очікувати частішого виникнення гепатокарциноми в найближчі роки, якщо не будуть застосовані оптимальні профілактичні, протиепідемічні та лікувальні заходи.

Перший розділ монографії, що рецензується, носить назву "Поширеність первинного раку печінки і предикатори його розвитку". Автори, розглядаючи етіологію первинного раку печінки, аргументовано вважають згідно з матеріалами міжнародних досліджень, а також особистих даних, що його розвитку завжди передують запальні або паразитарні захворювання печінки, а також алкогольна чи інша інтоксикація.

В цьому розділі приводяться також конкретні фактори ризику розвитку гепатоцелюлярної карциноми: носійство вірусу гепатиту В, збудник гепатиту С, тривале вживання алкоголю, хронічна опісторхозна інвазія, афлатоксини, інші хімічні та біологічні отрути (лікарські препарати, статеві гормони, токсичні метаболіти), білкове голодування, перенесене в ранньому дитячому віці, спадкові метаболічні захворювання печінки, підвищений рівень радіації і опромінювання, а також несприятливий спадковий анамнез, обтяжений гепатокарциномою. Даний розділ написаний чітко, ясно, лаконічно націлює читача на дуже серйозну роботу як з самою проблемою, так і з подальшими розділами тексту монографії.

Етіології, епідеміології і патогенезу гепатитів В, С, D у контексті їх хронізації та трансформації в цироз печінки присвячений другий розділ книги М.А. Андрейчина зі співавторами. Йдеться про збудники гепатитів, механізми передачі інфекції, імунну відповідь хворих, їхній нейроендокринний статус, рівень цитокінів у сироватці крові пацієнтів та ін. Даний розділ добре ілюстрований таблицями та малюнками, він - один з найбільше важливих в монографії. Усі приведені інформаційні дані літератури, а також результати особистих досліджень авторів книги дуже актуальні та принципово важливі.

Третій розділ колективної монографії присвячений клінічним проявам інфекції, яка обумовлена НВВ (вірусний гепатит В) і НСВ (вірусний гепатит С) інфекцій, та їх діагностиці. Автори приводять багаточисленні дані клінічних спостережень, а також особливості морфологічної картини печінки хворих при різних забарвленнях (гематоксилін-еозин, за ван Гізеном), дані цитокінового та нейроендокринного статусу. Цей розділ спрямований на розвиток клінічного мислення читача.

Наступний розділ монографії присвячений гепатоканцерогенезу при хронічних гепатитах В і С. Авторами підкреслюється, що вірусна етіологія новоутворень запідозрена була вже понад 100 років тому. В цьому розділі автори приводять фактори ризику гепатоцелюлярної карциноми: вік старше 50 років, частіше жіноча стать, висока активність патоморфологічних

змін при коінфекції, алкоголізм, цироз печінки, високий рівень аланінамінотрансферази та інш. Не так давно було встановлено, що поєднання двох (або більше) чинників, наприклад зловживання алкоголем і наявність HBsAg і/або HBeAg суттєво погіршує прогнози гепатитів в плані виникнення канцерогенезу.

Алкоголізму і цирозу печінки як особливими факторами ризику первинного раку печінки присвячений наступний розділ книги професора М.А. Андрійчина зі співавт. Підкреслюється, що карцинома у хворих з прогресуючим цирозом печінки розвивається дуже часто: від 50 до 97% випадків.

На сьогодні виявлено багато факторів ризику розвитку як цирозу, так і раку печінки, а також чинників, наявність яких дозволяє прогнозувати формування цих ускладнень у майбутньому - так званих предикторів. До них належать хронічний запальний процес у печінці, дія алкоголю і гепатотоксичних отрут, а також дефекти імунної відповіді (цитокінові дисбаланси і дефекти молекул адгезії). На наш погляд, в наступному авторам нових переіздань монографії в даному розділі можна буде також дати інформацію про синдром «метаболічної» інтоксикації за проф. Громашевській Л.Л.; оскільки цей синдром відіграє ключову роль в хронізації патологічних процесів організму людини.

Наступний розділ колективної монографії, яку ми рецензуємо, присвячений ролі опісторхозу і деяких канцерогенів у розвитку первинного раку печінки. Автори приводять (щодо опісторхозу) багаточисельні дані по Тюменській області, Ямало-Ненецькому і Ханті-Мансійському автономним округам Росії, однак даних по областям, які знаходяться на кордонах з Україною, в книзі немає. Між тим, автори даної рецензії у бутність співробітниками Воронежського державного медичного інституту ім. М.Н. Бурденка, чимало досліджень проводили у плані опісторхозу (річки Тиха Сосна, Сіверський Донець, Дон та інші) і мають багаточисельні публікації з цієї тематики. Це недолік книги, який легко можна виправити.

Канцерогенним хімічним речовинам присвячено в монографії значне місце. Йдеться про поліциклічні вуглеводи, цикламат і сахарин, азобарвники, мікотоксини, афлотоксини та інші речовини, включаючи ліки та гормони.

Важливим розділом монографії є розділ, присвячений клінічним та морфологічним аспектам гепатоцелюлярного і холангіоцелюлярного раку печінки. Автори книги приводять таблиці з лабораторними показниками крові хворих, а також мікрофотографії морфологічних картин гепатокарцином і цирозу печінки, а в кінці розділу дають критерії діагностики гепатоцелюлярної карциноми.

"Метастази первинного раку печінки при пухлинах різної локалізації" - це назва наступного розділу монографії, що рецензується. Далі автори книги розповідають про сучасні класифікації та діагностику первинного раку печінки, а в окремому розділі дають сучасну інформацію про лікування хворих на первинний рак печінки. Усі ці розділи високоякісні, добротні, написані доброю літературною мовою і спрямовують читача на наступний розділ - профілактику первинного раку печінки. Ми цілком солідарні з авторами монографії, що використання доброякісної імунопрофілактики гепатиту В, способів запобігання інфікування гепатотропними вірусами, максимально рання противірусна терапія хворих на гепатити В і С, обстеження осіб з групи ризику у більшості випадків дає можливість уникнути захворювання на первинний рак печінки.

Список літературних джерел, приведений в кінці книги проф. М.А. Андрійчина з співавт., має аж 555 різних джерел (вітчизняних і закордонних). Вельми позитивно оцінюючи монографію, що рецензується, ми питаємо надію, що перевидання книги (воно потрібне без сумніву) дасть можливість внести подальший вклад як в гепатологію, так і в клінічну онкологію.

*доктор медичних наук, професор М.О. Пересадін
доктор медичних наук, професор В.М. Фролов*